

M. A. Castrénin seura

Jäsentiedote 2 / 2023

Samojedieepos <i>Szomatu Szamojéd epos</i>	2
Väestölaskennan vaiheilta	3
Hantinäyttely kiertoon!	6
Vuonna 2013	7
Yhteystiedot	8

M. A. CASTRÉNIN SEURAN VUOSIKOKOUS

*pidettiin Rikhardinkadun kirjaston Ture-salissa 17.4.2023. Kokouksessa käsiteltiin sääntömääräiset asiat. Seuran hallituksesta olivat erovuorossa intendentti **Anna-Mari Immonen**, professori **Mika Lavento** ja teatterikriitikko **Kirsikka Moring**, joista **Mika Lavento** ei asettunut enää ehdolle seuraavalle kolmivuotiskaudelle. Hänen tilalleen valittiin FT **Pirjo Uino**. Kiitokset Mikalle kuluneista vuosista!*

Varsinaisen kokouksen jälkeen kuulimme Fenno-Ugria Säätiön neuvonantajan Jaak Prozesin katsauksen Venäjän uusimpaan väestönlaskentaan.

Vuosikokouksessa päätettiin, että jäsenmaksut pysyvät ennallaan:
vuosijäsenet 20 €
opiskelijajäsenet 10 €
ainaisjäsenet 200 €
yhteisöjäsenet 100 €
ainaisyhteisöjäsenet 1000 €.

Jäsenmaksukuitti lähetetään tämän tiedotteen mukana.

Seura toiminta keskittyy tänä vuonna perus- ja hanketoimintaan niiltä osin kuin se on mahdollista voimassaolevien rajoitusten puitteissa. Edelleen vain välttämättömin viranomaistoiminta Venäjälle on mahdollista. Se tarkoittaa, että Venäjän suomalais-ugrilaista kulttuuriyhteistyötä ja siihen liittyviä hankkeita ei voida toteuttaa tänäkään vuonna.

Seuran toiminta tulee kohdistumaan viime vuonna ansiokkaasti aloitettuun arkistointiin. Vuosikymmenten aikana seuran saatu materiaali pyritään kartoittamaan ja sille saamaan asianmukainen sijoituspaikka. Kansallisarkistoon saatiin seuran kirjallinen perushistoria 20 vuoden ajalta, nyt selvittelyä odottaa mittava kokoelma audio- ja visuaalista

materiaalia sekä myös hankkeisiin liittyvät kirjalliset dokumentit. Lisäksi seura on saanut yksittäisten henkilöiden jäämistöjä, jotka tullaan kartoittamaan samassa yhteydessä.

Kartoitustyön ja arkistoinnin lisäksi seura tulee päivittämään kotisivunsa ja tietopaketti ugri.netin. Apuna näissä töissä tulevat olemaan korkeakouluharjoittelijat, joita toivomme voivamme palkata taas pitkistä aikaa.

M. A. Castrénin seuran vuosittainen tapahtuma on syksyisin järjestettävä sukukansapäivä, jolla tehdään tunnetuksi suomalais-ugrilaista kansoja, heidän kieliään, kulttuurejaan ja nykyolojaan. Vuoden päätapahtumaa sukukansapäivää vietetään tälläkin kertaa Unescon alkuperäiskansojen kielten kansainvälisen vuosikymmenen merkeissä.

Sukukansapäivien tapahtumia järjestetään jälleen lokakuun ajan eri puolella Suomea. Tapahtumatiedot julkistetaan ja niitä päivitetään omalle FB-tapahtumasivulle syyskuussa.

Ajankohtaisista suomalais-ugrilaisten maailman asioista saa tietoa seuran toimistosta puhelimitse tai sähköpostitse sekä FB-sivulta – pidetään yhteyttä!

JÁNOS PUSZTAY: SZOMATU SZAMOJÉD EPOS

Professori János Pusztayn runomittaan kirjoittama samojediepos Szomatu Szamojéd epos julkaistiin kaksi vuotta sitten suomalais-ugrialaisten kansojen maailmankongressin kynnyksellä. Häneltä on aiemmin ilmestynyt unkarinkieliset käännökset seto-epoksesta Peko ja lättiläis-epoksesta Lačplēsis (Karhunkaataja).

Uralilaisten kielten ja kansojen tutkija János Pusztay on kielitieteilijä ja kääntäjä, jolta on julkaistu lähes 80 kirjaa, joista 2/3 kielitieteellisiä ja 1/3 kaunokirjallisia, 1,5 tusinaa käännöskokoelmia ja yli 300 artikkelia etupäässä tieteellisissä sarjoissa. Nykyisin hän johtaa perustamaansa suomalais-ugrialaisten kansojen suhteita kehittävää instituuttia Collegium Fenno-Ugricumia.

Pusztay on rakentanut eepoksen juonen motiiveista, jotka perustuvat samojedikansojen mytologiaan sekä sankarilauluihin. Niitä keräsivät viime vuosisadan alussa ja keskivaiheilla **Kai Donner, Toivo Lehtisalo, Zinaida Kuprijanova** ja **Boris Dolgikh**.

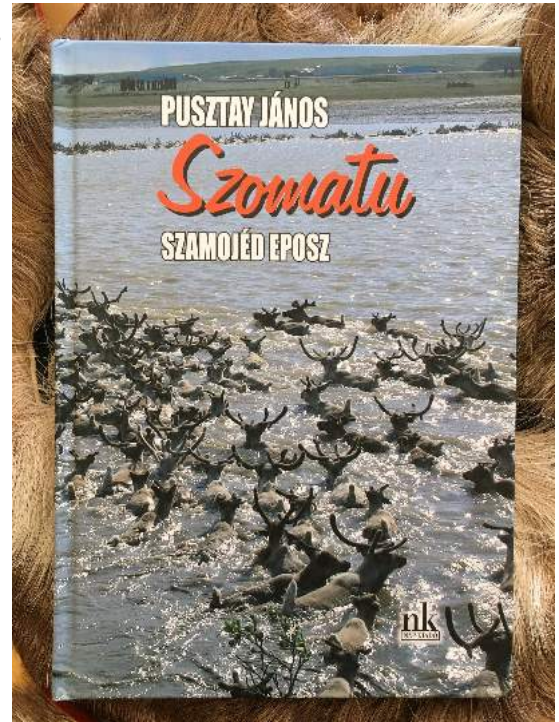
Eepoksen sankari on **Szomatu** (itse asiassa erään enetsiheimon nimi – mutta on valittu siksi, että helppo muistaa ja ääntää) on **Taivaanpojan** ja **Maantyttären** rakkauslapsi, jota kasvatti vanha **Maaemo**. Szomatu sai tietää syntyperästään Taivaan juorumieheltä, **Dialta**.

Nuoresta Szomatusta haluttiin päästä eroon, mutta hän taisteli urhoollisesti ja ovelasti vihollisia vastaan. Hän lähti kosimaan Suuren tunguusin tyttäret, ja matkalla hän sai tutustua eri heimoihin ja kuulla heidän historiastaan. Tytär suostui kosintaan, mutta hänen isänsä ja veljensä olivat eri mieltä ja hyökkäsivät nuoren avioparin kimppuun, kun he olivat matkalla Szomatun kotialueelle, mutta tästäkin sankari nuorikkoineen selvisi.

Kotona Szomatusta tuli heimonsa kuningas, ja häntä kutsuttiin Ihmistä kasvattavaksi jumalaksi. Hän eli vaimonsa kanssa rauhassa, mutta yhä enemmän kertyi hänen ympärilleen vihollisia, ensi sijassa venäläisten jumala (**Keristos** – idea on saatu Donnerin aineistosta). Väsynyt ja turhautunut Szomatu lähti merien taakse, mutta kansa odottaa yhä hänen takaisintuloaan.

János Pusztay: Szomatu Szamojéd epos, Nap Kiadó, Budapest 2021, 133 s.

Tilattavissa: Nap Kiadó, 1775 Budapest, Pf. 44, napkiado@napkiado.hu, www.napkiado.hu

VENÄJÄN VÄESTÖLASKENTA JA URALILAISET KANSAT 2020

Väestölaskenta toteutettiin ennen 2022 alkanutta hyökkäyssotaa, jo jännittyneessä ilmapiirissä lokamarraskuussa 2021. Laskennan tuloksia saatiin loppuvuodesta 2022.

Tuloksia arvioitaessa on syytä ottaa huomioon joitakin seikkoja: 16,6 miljoonaa ihmistä jätti ilmoittamatta kansallisuutensa ja äidinkiелensä ja 12,1 miljoonaa ei vastannut kysymykseen kielitaidosta. 1,4 miljoonaa ihmistä ei ollut kansallisuuksien listassa, heistä 1,1 miljoonaa piti itseään venäjänmaalaisina – россиянин.

Venäjän vuoden 2020 väestölaskenta

	2010	2020	Muutos %
Venäläiset	111 016 896	105 579 179 (1)	- 4,9
Tataarit	5 310 649	4 713 669 (2)	- 11,2
Ukrainalaiset	1 927 988	884 007 (8)	- 54,1
Baškiirit	1 584 554	1 571 879 (4)	- 0,8
Tšuvassit	1 435 872	1 067 139 (5)	- 25,7
Tšetšeenit	1 431 360	1 674 854 (3)	+11,7
Armeenit	1 182 388	946 172 (7)	- 20,0
Avaarit	912 090	1 012 090 (6)	+11,0
Yhteensä	142 856 536	147 182 123	+ 3,0

Uralilaiset kansat

Vatjalaiset	64	99	+ 54,6
Nenetsit	44 640	49 646	+ 11,2
Hantit	30 943	31 467	+ 1,6
Mansit	12 269	12 228	- 0,3
Selkupit	3 649	3 458	- 5,2
Bessermanit	2 201	2 036	- 7,5
Enetsit	227	201	- 11,6
Saamelaiset	1 771	530	- 13,6
Nganasanit	862	687	- 20,3
Inkeroiset	266	210	- 21,1
Marit	547 605	423 803	- 22,6
- sis. niitty- ja itämarit	218	101	- 53,7
- sis. vuorimarit	23 559	14 077	- 40,2
Vepsäläiset	5 936	4 534	- 23,6
Udmurtit	552 299	386 465	- 30,0
Mordvalaiset	744 236	484 450	- 34,9
- sis. mokšat	4 767	11 801	+ 147,6
- sis. ersät	57 008	50 086	- 12,1
Komit	228 235	143 516	- 37,1
- sis. ižmalaiset	6 420	4 748	- 26,0
Komipermjakit	94 456	55 786	- 40,9

Karjalaiset	60 815	32 422	- 46,7
Unkarilaiset	2 781	1 460	- 47,5
Virolaiset	17 875	7 859	- 56,0
- sis. setot	214	234	+ 9,3
Suomalaiset	20 267	7 778	- 61,6
- sis. inkerinsuomalaiset	441	571	+ 29,5
Yhteensä	2 371 398	1 649 635	- 30,4

Uralilaisten kielten osaaminen

Nganasani	125	300	+ 140,0
Enetsi	43	97	+ 125,6
Mansi	938	1 346	+ 43,5
Nenetsi	21 926	24 487	+ 11,7
Hanti	9 584	9 230	- 3,7
Selkuppi	1 023	975	- 4,7
Udmurtti	324 338	255 877	- 21,1
Saame	353	259	- 26,6
Mari	365 316	258 591	- 29,0
Komisyrjääni	156 099	108 958	- 30,2
Vuorimari	23 062	15 352	- 33,4
Komipermjakki	63 106	41 447	- 34,3
Mordva	431 196	280 046	- 35,1
- sh Moksha	1 529	19 911	
- Ersä	36 726	40 045	
Vepsä	3 613	2 173	- 39,9
Vatja	68	39	- 42,6
Inkeroinen	123	70	- 43,1
Karjala	25 605	13 872	- 45,6
Viro	15 583	6 724	- 56,9
Suomi	38 873	14 075	- 63,8
Unkari	6 888	2 469	- 64,2
Yhteensä	1 487 862	976 971	- 30,3

Oman kielen osaaminen oman kansan keskuudessa

Komit	92 265	64,3 %
Komipermjakit	35 804	64,2 %
Marit	256 463	60,5 %
Udmurtit	232 236	60,1 %
Mordvalaiset	250 875	51,8 %
Nenetsit	23 768	47,9 %
Enetsit	91	45,3 %
Nganasanit	294	42,8 %
Selkupit	924	37,6 %
Karjalaiset	11 280	34,8 %

Vepsäläiset	1 549	34,2 %
Vatjalaiset	29	29,3 %
Hantit	8 664	27,5 %
Inkeroiset	46	21,9 %
Kuolan saamelaiset	223	14,6 %
Mansit	1 236	10,1 %
Yhteensä	915 747	

Kansalliskieltä äidinkielenään pitävien määrät ja osuudet

Kansa	Määrä 1989	Osuus %	Määrä 2021	Osuus %	Määrän muutos
Marit	526 961	81,9	330 721	79,3	- 196 240
Nenetsit	26 553	77,7	38 015	77,7	+ 11 642
Mordvalaiset	740 048	69,0	332 829	69,6	- 407 219
Komipermjakit	104 715	71,1	38 564	69,5	- 66 151
Udmurtit	506 169	70,8	265 531	69,2	- 240 638
Komit	238 880	71,0	94 530	66,4	- 144 350
Nganasanit	1 052	83,4	411	59,4	- 641
Selkupit	1 701	47,7	1 552	45,6	- 149
Hantit	13 542	60,8	13 691	44,3	+ 149
Enetsit	95	45,5	67	33,7	- 28
Isurid	148	41,9	66	29,2	- 82
Karjalaiset	60 696	48,6	8 402	26,1	- 52 294
Vepsäläiset	6 231	51,3	1 120	24,1	- 5 111
Mansit	3 037	36,7	2 093	17,3	- 944
Saamelaiset	771	42,0	247	16,2	- 524
Vatjalaiset	Ei merkintää		16	15,3	
Setot	Ei merkintää		101	41,7	

Yhteenvetoa

Uusimman väestölaskennan tulokset ovat murheelliset: suomalais-ugrialaisten kansojen ja kielenpuhujien määrän väheneminen on voimistunut. Vaikka väestö vähenee esim. Siperiassa, kasvua tapahtuu öljy- ja kaasuteollisuuden aikaansaamissa asutuskeskuksissa. Vatjalaisia on enää 99, inkeroisia ja enetsejä molempia noin kaksinkertainen määrä. Monien kansojen, niin pienten kuin suurtenkin, kohdalla vähentyminen on ollut dramaattista.

Suomalais-ugrilaisia kansoja suojaa jonkin verran autonomia-asema, esim. 60% mordvalaisista asuu Mordvan tasavallassa, kun 1989 heitä oli 29,2 %. Toisaalta suomalais-ugrialaisten osuus myös vähenee omissa tasavalloissa, esim. Marinmaalla 40,1 % ja Udmurtiassa 24,1%. Baškortostanissa ja Tatarstanissa suomalais-ugrialaisten kansojen määrä on pienentynyt vähiten.

Monet suomalais-ugrialaisten kansojen edustajat ovat pitäneet vuoden 2020 väestönlaskennan tuloksia katastrofaalisena. Yleinen näkemys on kuitenkin myös, että väestölaskennan tulokset eivät ole aivan täsmällisiä ja niiden pohjalta ei voida tehdä liian suoria johtopäätöksiä.

Artikkeli pohjautuu neuvonantaja Jaak Prozesin (Fenno-Ugria Säätio, Viro) esitelmään M. A. Castrénin seuran vuosikokouksessa 17.4.2023.

NÄYTTELY

Our indigenous friends – meie põlisrahvastest sõbrad - Hantit – alkuperäiskansojemme ystävät

Kuva: Evelin Urm

Näyttely kertoo Finno-Ugric Film Foundationin lyhytelokuvaprojektista Hanti-Mansiassa vuosina 2018–2019. Projektissa tehtiin lyhytelokuvia osana Kazymyn kylän nuorille osoitettua kulttuuri-toimintaa. Työpajat toteutettiin poropaimenten entisellä kesäleirillä taigalla, ja elokuvien puhekieli on monille nuorille jo vieraaksi käynyt paikallinen hantin kieli.

Näyttelymateriaalit:

- näyttelymateriaalit mahtuvat henkilöautoon: tsummi (”tiipii”), kuvat, vaatteet
- pelkkien kuvien ripustus onnistuu kaikilta
- installaatiotsummin kokoamiseen tarvitaan osaava henkilö
- näyttely on parhaillaan Kuhmo-talossa toukokuun loppuun ja Joensuussa lokakuussa
- näyttelyn vakuutusarvo: 3000 eur

Linkki näyttelyn äänirataan:

<https://drive.google.com/file/d/1fzJcNz99V5G4TjukEGvra-cbxelMqALC/view?usp=sharing>

Tekniikka, vaatimukset

https://docs.google.com/spreadsheets/d/15kUiCRAK2sECC0L5rdUTb35IXwO_ejEKTavFbQs_IuA/edit#gid=0

Näyttelyn katalogi suomeksi:

<https://drive.google.com/file/d/1k6S9T-fJqILw3-DOyxKZ2jrPdeTBgIs6/view?usp=sharing>

Linkki elokuvaan:

<https://vimeo.com/687956882>

Yhteyshenkilö: Edina Csüllög sara.kisari@gmail.com 00 372 58877144

M. A. CASTRÉNIN SEURA JA SUOMALAIS-UGRILAINEN MAAILMA VUONNA 2013

Vuonna 2013 vietettiin Matias Aleksanteri Castrénin 200-vuotisjuhlavuotta. Heti tammikuussa kokoonnuttiin Mariankadulle kuulemaan ajankohtaisia uutisia suomalais-ugrilaisesta maailmasta, tutustumaan 23 vuotta täyttäneeseen M. A. Castrénin seuraan ja pohtimaan, miltä näyttää suomalais-ugrilainen tulevaisuus.

Castrénia muistettiin tietenkin pitkin vuotta. Keväällä yritimme järjestää kulttuurimatkan Castrénimme saappaiden jäljille pohjoiseen Hanti-Mansiaan, mutta valitettavasti matka ei toteutunut, saappaita ei löytynyt riittävästi. Hantin kieltä – monien muiden ohella – Castrén tutki viimeiseksi jääneellä matkallaan vv. 1845–1849. Matkansa jälkeen hän sai painokuntoon juuri hantin kieliopin sanastoineen.

Suomen matkailuhistorian seura järjesti kesällä seminaarin Tervolassa, Kemin ja Rovaniemen välimaastossa, Castrénin synnyinseudulla. Isä, kirkoherra Christian Castrén, ja äiti, Susanna Sofia os. Fellman, olivat kumpikin vanhojen pappissukujen jäseniä. Lapsia perheessä oli kaikkiaan 13, Matias heistä kuudes. Castrénin suvun sukujuuria tutkittaessa on päästy 1500–1600 -lukujen taitteeseen. Castrénit ovat hämäläistä talonpoikaissukua, tiettävästi Olaus-niminen esi-isä (s. v. 1666) otti sukunimen Castrenius kotikylänsä Linnaisten mukaan.

M.A. Castrénin seura jakoi historiansa ensimmäisen musiikkipalkinnon keväällä. Ehdolla oli ollut yhteensä 41 sanoittajaa, säveltäjää ja esittäjää seitsemältä Venäjän alueelta. Palkintoja meni Hanti-Mansiaan, Komiin, Karjalaan, Udmurtiaan ja Mordvaan. Palkituista Vera Kondratjeva (Hanti-Mansia) esiintyi sukukansapäivän Etnomusiikkiklubilla (kuva).

Kesällä aikansa euroviisukuuluisuus Buranovskie Babushki esiintyi Iisalmen kulttuurikeskuksessa. Kyllä, heitä yritettiin saada Etelä-Suomeenkin.

Suomalais-Ugrilainen Seura juhli Castrénia loppuvuodesta järjestämällä Castrénin syntymäpäivänä 2.12. seminaarin ja avaamalla upean Castrén-näyttelyn Helsingin yliopistomuseo Arppeanumiin, jonka viimeiseksi näyttelyksi se jäikin museotoiminnan siirtyessä uusiin tiloihin. Näyttelystä peräisin oleva isokokoinen Pahvi-MAC, Castrénin piirroksesta tehty hahmo, on tätä nykyä toimistollamme ja muistuttaa meitä joka päivä kuuluisasta piirtäjästään. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Manuscripta Castreniana -julkaisuhankkeen, M. A. Castrénin tieteellisen elämäntyön uudelleenarvioinnin, ensimmäisiä osia valmisteltiin myös parhaillaan.

Sanoituksen pääpalkinnon saanut Vera Kondratjeva esitti itähantien surgutin murteella sanoittamiaan kappaleita rock-yhtye Ten emigrantan kanssa sukukansapäivillä. Osallistuvat ja yhteiskuntakriittiset sanoitukset kumpuavat tekijän omista kokemuksista ja elämästä kotiseudulla. Vera Kondratjeva jatkaa edelleen musiikin tekemistä ja esiintymistä.

Jäsentiedote paperisena vai sähköisenä? Jäsentiedotteet lähetetään jäsenille joko sähköpostitse tai perinteisenä paperiversiona. Muutoksella pyritään hyödyntämään entistä enemmän sähköisiä kanavia viestinnässä sekä saavuttamaan säästöjä painatus- ja postituskuluissa.

Jos et ole vielä ilmoittanut, haluatko jäsentiedotteesi jatkossa sähköisesti vai paperiversiona,

* lähetä viesti osoitteeseen [marja.lappalainen\[a\]macastren.fi](mailto:marja.lappalainen@macastren.fi) tai

* soita 050 543 6888 tai

* lähetä postia: M. A. Castrénin seura, Pohjoinen Makasiinikatu 7 A 2, 00130 Helsinki

Seuran sähköisiltä tiedotuskanavilta saat tietoa ajankohtaisista tapahtumista ja uutisista suomalais-ugrilaisessa maailmassa:

* **Klikkaa itsesi sivuille, tykkää ja tule ystäväksemme:** Facebook: M. A. Castrénin seura MAC

* **Liity seuran sähköpostitiedotuslistalle** – lähetä sähköpostiosoitteesi [marja.lappalainen\[a\]macastren.fi](mailto:marja.lappalainen@macastren.fi)

M. A. Castrénin seura

Toiminnanjohtaja Marja Lappalainen

+358 (0)50 54 36 888

[marja.lappalainen\[a\]macastren.fi](mailto:marja.lappalainen@macastren.fi)

Pohjoinen Makasiinikatu 7 A 2, 00130 Helsinki

(ovisummeri 7 A 2)

www.macastren.fi

FB: M. A. Castrénin seura MAC

M. A. Castrénin seura on perustettu Helsingissä vuonna 1990. Se pyrkii ylläpitämään ja kehittämään yhteyksiä suomen sukukieliä puhuviin kansoihin. Seuran jäseneksi voi liittyä ilmoittamalla yhteystietonsa toimistoon puhelimitse, sähköpostitse tai postitse. Jäsenmaksut ovat vuosijäseniltä 20 €, opiskelijajäseniltä 10 €, ainais- ja yhteisöjäseniltä 200 € ja ainaisyhteisöjäseniltä 1000 €.

Hallituksen jäseniä ovat MuT Maari Kallberg (pj.), kirjailija Olli Heikkonen, amanuenssi Anna-Mari Immonen (Museovirasto), äidinkielenopettaja Minna Inovaara, väitöskirjatutkija Tomi Koivunen (Turun yliopisto), viestintäpäällikkö Kati Mikkola (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura), toimittaja Kirsikka Moring, FT Merja Salo (vpj., Helsingin yliopisto), arkeologi Pirjo Uino.